

ehhez a nőnek külön és erősebb segítőforrások állnak rendelkezésére. A női nemiségnek ugyanis két sarkpontja van, mert itt a feleség szerepét az anyaság egészíti ki, az anyai hajlam szublimálására pedig rengeteg mód adódik. Igen figyelemreméltó — mondja Leuret —, hogy mindezek az igazságok, amelyeket a klinikai tapasztalások elébünk tárnak, szinte megdicsőülésüket találják a keresztény tanításban. Mária műstériuma, aki szűz és mégis anya, lényegében mutatja az utat a kérdés megoldására.

Ezzel végezhetjük is. Mert bár a hitnek is van sok komoly mondanivalója a férjtelen nők számára, mint ahogy azt Albert Plé domonkos atya szépen és költői lendülettel kifejti, ezek a tételek már eléggé ismertek a katolikus ígéhirdetésből.

Mihelics Vid

NAPLÓ

THOMAS MERTON KONFESSZIÓJA

Egy trappista szerzetes megtöri hallgatását. Természetesen nem azért, hogy bárkit is vádoljon, hanem hogy, mint kortárs, közölje kortársaival élete „Valomásait”. Csak ennyit akar. Csalódni fog, aki szenzációt várva lát neki Merton önéletrajzának, mely napjainkban a legolvasottabb könyvek közé tartozik s rövidesen franciául és németül is megjelenik. Az író ugyanis szinte semmiben sem különbözött kortársaitól; mindenestül korában élt, tele a modernnek „negatív öntudatával” s az unalomnak és az életuntságnak avval az érzésével, mely századunk első felének nyugati értelmiségét jellemzi. S éppen ez a tipikus volta teszi oly dokumentumszerűen érdekessé „századunk gyermekének” ezeket a konfesszióit.

Thomas Merton művészpár gyermeke; az 1914—18-as világháború első évében született Dél-Franciaországban. Még abban az évben Amerikába költöztek anyai rokonaihoz, ahol apja szűkös megélhetést talált. Vallási szempontból a gyermek igen keveset kapott szüleitől, jóllehet ilyen irányú természetes igénye már korán jelentkezett. Anyja nem sokra értékelt e az egyházakat és a rendszeres vallás-oktatást, bár olykor résztvett a kvéke-rek ülésein. Apja — egy ideig feleke-

zete templomának orgonistája — rendszeresebb templomlátogató volt. Tőle nyert a gyermek némi laza és alkalomszerű tájékoztatást a vallásról. Hat-esztendőskorában elvesztette édesanyját és 1925-ben apjával Franciaországba költözött. Megtanult franciául és beiratkozott a montaubani liceumba, ahol megismerkedett kora „romlottságával, érzelmi nihilizmusával és lelki ismeretlenségével”. De máris tovább vándorolnak: ezúttal Anglia volt a cél, ahol apja mint festő próbált érvényesülni. A klímaváltozás erős szellemi törést okoz fejlődésében s ez senkit nem lephet meg, aki ismeri azt a szellemi nívválkülönbséget, mely a francia *lycée* és az angol *public school* között van. Az 1928—30-as évek Tamás számára a klasszikusok és a modern irodalom tanulásának éve; legfőbb élményei Hemingway, Joyce, D. H. Lawrence, Evelyn Waugh, Céline, Gide, T. S. Eliot művei, az akkor még kubista Chagall, Braque és Picasso képei, a modern orosz film, René Clair törekvései. Kritika nélkül olvassa és mindent, amit olvas, készpénznek veszi; nem tesz különbséget művészet és erkölcs között. D. H. Lawrence művészetét például erkölcsi törvénynek tekint a maga számára. Amikor vallo-

másaiban visszatekint életének erre az időszakára, beismeri: „Így lettem a huszadik század tipikus embere. Teljesen ahhoz a világhoz tartoztam, amelyben éltem. Förtelmes századom igazi polgára lettem, az apokalipszis küszöbén éltem, ereim méreggel voltak telítve és szinte a halál torkában laktam. Menynyire illett reám Baudelaire híres versora: „Hypocr. te lecteur, mon semblable, mon frère”, — „én álshet olvasóm, — képmásom, — bús fivérem!”

Hosszú és súlyos betegség után apja is meghalt. Thomas áthajózott New-Yorkba, s belekeveredett egy szerelmi kalandba, mely a tapasztalatlan kamaszra a rossz álom lidércnyomásával hatott. Keserű kiábrándulás és a megszégyenülés érzése maradt utána.

Európába visszatérve, jöideig a Rajnavidéket járta. Megbetegszik, kórházba kerül; tizenhét éves korában már súlyos lelki válságba jut, szinte teljes testi és lelki apátiába esik. Idegenül szemléli az életet és a halált, mert morális értékeiket képtelen felfogni. „A képek és hasonlatok, melyekkel akkori lelkiállapotomat érzékeltethetném, könnyen megéveszthetnék az olvasót — írja vallomásaiban —. Élt ugyan bennem valamiféle gyenge vágy a cselekvésre és alkotásra, lelkem mégis teljesen halott volt: üresség és semmiség. A természetfeletti rend szempontjából teljes szellemi ür.”

Ekkor új élmény ragadja meg: Itália, s Itáliában is elsősorban a régi mozaikok. Most fedezi fel Krisztust, s ez a felfedezése olyan ember lelki élménye, aki a vallás ismeretétől távol és a katolikus hagyományoktól nem érintve Krisztust mint „újdonságot” tapasztalja meg. „Ez az apokalypsis Krisztusa, a martírok és szentatyák Krisztusa, a szent Jánosok, Agostonok és Jeromosok kinyilatkoztatásszerű, élményi Krisztusa. Ez a Krisztus az Isten és Király.” Az isteninek, a numinosumnak, a mysterium tremendumnak ez a megérezése az egész embert átjárja. Thomas Mertonnal megtörténik, amit általában megtérésnek, istenretalálásnak szoktak nevezni. Szentírást vásárol, most olvassa először. Erről később

így ír: „Szobámban voltam. Éjjel volt. Lámpám égett. Hirtelen úgy tűnt fel, mintha egy éve elhunyt apám lenne velem. Oly erősen éreztem a valóságban jelenlétét, hogy szinte éreztem, amint megfogja a karomat és beszél hozzám. Mindez egyetlen pillanat élménye volt, de ez a pillanat meggyőzőt lelkem akkori nyomorúságáról. Fény villant át rajtam, mélyen bevilágított lelkembe. Erős rémület töltött el afölött, amit önmagamban láttam. Lényem hevesen tiltakozott az ellen, ami bennem élt. Eddig ismeretlen sóvárgással vágyott rá a lelkem, hogy megszabaduljon attól, ami eddig elfoglalta. Életemben először kezdtem imádkozni. Nem ajkammal imádkoztam, nem értelmemmel és képzeletemmel, hanem egész valóm teljes mélységéből. Imádkoztam Istenhez, akit eddig nem ismertem, és kértem, erőskedjék le hozzám, segítsen levetnem azt az ezer és ezer bilincset, mely akaratomat szolgátságban tartja.”

Ebből az Istenre-találásból azonban nem kerestett a reális, mindennapi élet számára járható utat és nagy élményét elég hamar elfelejtette. Cambridgeben irodalmi tanulmányokhoz látott. Dante olvasása újra közelhozta a katolicizmushoz. Szíve, az a „babiloni szív” mégis hideg marad. Ebben részük van Freud, Jung és Adler műveinek is, melyek igen erős hatást gyakoroltak rá. „Ha ebben a korszakomban megbolondultam volna, a pszichoanalízis lett volna az oka” — mondja önéletrajzában.

Cambridgeből hamarosan ismét visszatért Amerikába. „Most készülök átkelni az Atlanti Óceánon. Jóllehet Európát a hátam mögött hagytam, mégis a pokolban érzem magam” — jegyzi meg lakonikusan. Úgy találja, Amerikát is megfertőzte a modernség szelleme, ott is a „gyötrő öntudatban” élnek az emberek. Az értelmiségiek, akárcsak európai társaik, életcsömörük igazolását az elfojtott nemiségben vagy a társadalomban keresik és mindenért az ökonomusokat és szociológusokat teszik felelőssé. Amilyen gyorsan megállapítják a diagnózist, oly gyorsan és fölületesen készítik el a látszólagos

gyógyszer receptjét is. Thomas Merton kommunista lesz, de korántsem meggyőződéses párttag, hanem afféle hangulati szalonkommunista, s azzal a meggyőződéssel, hogy a társadalmi jólét munkálásának kell szentelnie magát és minden tehetségét kora roppant problémáinak megoldására kell fordítania, beiratkozik a Columbia-egyetem „Társadalomkutató új iskolájába”, szociológiával foglalkozik, agítál Franco Spanyolországa ellen és Szovjetország mellett s egy kommunista egyetemi folyóirat szerkesztőségében dolgozik, de mindebben több a szó, mint a tett, több az önkultusz, mint a közöségért való munka, több a kiábrándultság kompenzálása, mint a valódi szociális élmény. Közben számos olyan előadást is látogat, amelyek minden létező tudományágban bizonyos „fölültes tudást” nyújtanak a hallgatóság-nak. A tanfolyamnak már a neve is jellemző: *Contemporary Civilization*, Jelenkori Kultúra.

„Jelenkori kultúránk híres tanfolyama egy téli délutánon élvezetett a hullaközbe — írja —, ahol az egymás mellett sorakozó jégszekrényekben a vízbefulladt felfűvödött, elkékvált hullái közt ott heverték a bűnös nagyváros más hajótöröttjeinek tetemei. Az éhenpusztultak, a megfagyottak, az alkohol és a kábítószerrel áldozatai; a meggyilkoltak: négerék és kínaiak, a nemi kicsapongások elesettjei és az ismeretlen áldozatok, akiket a gengszterek öltek meg. Jelenkori kultúra! Íme azoknak a tetemei, akik a jelenkori kultúrájába haltak bele!” Keserűség, deszilluzionizmus tölti el a lelkét; fölöslegesnek érzi magát a világon.

1937 februárjában aztán ismét fordulat történik szellemi életében. Egyik könyvkereskedésben felfedezi Etienne Gilsonnak a középkori filozófia szelleméről szóló könyvét. Mint annakidején Rómában, a nagy mozaikok szemlélésekor, most is, ahogy a könyvet olvassa, egyelőre eddig teljesen ismeretlen istenfogalomra talál, mely egész eddigi életét forradalmasítja. „Olyan istenfogalmat találtam, mely egyszerre meggyőző: arról, hogy a katolikus hit

semmiképpen sem egy tudománytalan korszak bizonytalan és meglehetősen babonás maradványa, mint eddig véltem. Olyan istenfogalomra találtam, mely mély, egyszerű, szabatos és olyan logikus, aminőt soha nem is sejtettem.” Nagy igyekezettel lát neki a középkori irodalom és bölcsélet tanulmányozásának. — Néhány barátjával együtt, pusztán kíváncsiságból, meghallgatja Marc Van Doren szeminárium előadásait Shakespeare-ről. Ezek az előadásokon számos istenkeresővel találkozik, valamennyien csodálják a skolasztikus filozófia magasrendű tudományos megalapozottságát, anélkül azonban, hogy mindenesztől magukévá tennék ezt a bölcséletet. 1937 novemberében kezebe kerül Aldous Huxley „Ends and Means” című műve is, mely a világ bajainak forrását az élvezetekhez való görcsös ragaszkodásában látja. Huxley az aszkézist, a jóga-gyakorlatokat és pszichonechikát ajánlja ellen-szerűl. Thomas Merton Huxley gondolatai nyomán szorgalmasan forgatja a keleti misztikusokat, míg végül is ráésszám, hogy mindezek az „üdvözítő utak” csupán zsákutcák, melyek nem képesek a természet rendjéből a természetfelettihez vezető utat megtalálni.

Töprengései közepett William Blake tanulmányozása hoz számára segítséget, akit immár másodszer, de egészen más szemmel kezd olvasni. Blake tanulmányozása közben lesz tudatossá benne az a „tény, hogy az ember csak olyan világban élhet, melyet az Isten valósága és jelenléte tölt be”. Ebben segíti találkozására egy igazi hinduszertessel, aki meggyőzi őt arról, hogy bár India a korlátlan szellemi lehetőségek hazája, még ott sem lehet az emberi szellemnek csupán holmi kalózeletet élnie. Ez a „pogány” szerzetes, aki a nyugat-keleti intellektuekkel és irodalmárokkal ellentétben valóban a „megvilágosodás” útját járta, fordítja Thomas Merton figyelmét a nyugati misztika, Szent Agoston „Vallomásai” és Kempis Tamás „Krisztus követése” felé. Mertonban kezdenek feloldódni a belső kétségek és ellentmondások (doktori értekezésén dolgozik és sokat van

együtt Gilson amerikai munkatársával, Dan Walschell), lényegében azonban már távol van az Egyháztól. Rendszeresen imádkozik s a Miatyánkhoz önként hozzáfűzi az Üdvözlégyet is, de ez az imádság még nem ér fel a lelki újjászületés síkjára, bár sokszor szinte újrólja azt. Amíg egy napon, amikor éppen G. M. Hopkins levelei felett elmélkedik, szinte villámszerűen érinti a kegyelem. Ép úgy, mint Hopkins: egy pillanat alatt határozza el magát. Feláll, elhagyja a házat és az első papnak a kegyelem. „Atyám, akivel találkozok, kijelenti: „Atyám, katolikus akarok lenni”.

Megtérése után egy évvel új kétségek elé kerül. Fölmerül benne a kérdés, vajjon nem többre, magasabbra, nem a szerzetesi életre hívta-e a rendkívüli módon elnyert kegyelem? Attanulmányozza a „Catholic Encyclopedia”-ban az összes szerzetesrendeket; s ebben a tájékozódásban van valami, egyrészt megkapóan naiv, másrészt jellegzetesen amerikai. Mivel a ferencsrendeket ismeri, először náluk próbálkozik. Ott hamarosan közlik vele, hogy nincs hivatása.

Miközben a ferencesek kollégiumában az angol irodalmat tanítja, új terv érik benne: még egyszer meg akar győződni esetleges hivatásáról. Kentuckyban, a trappisták kolostorában készül eltölteni a nagyhetet és a husvétünnepet; ebben a teljes csöndben, a világtól teljes elkülönülten, Isten közvetlen szemléletében akarja újra megkérdezni a szívét. Ott azután sosem tapasztalt közvetlenséggel érzi a Szentlélek jelenlétét s a szerzetesek között mély megrendüléssel éli át a husvétünnepet. „Elsodálkoztam azon, mennyire megváltoztatta és kicserélte a liturgia ezeket a szerzeteseket, akik közismerten a különböző államok gyárai-

nak, farmjainak, kollégiumainak és középiskoláinak egyszerű környezetéből származnak — írja —. A legnagyobb hatással egyszerűségük volt reám. Egyetlen gondolatuk volt: azt cselekedni, amit cselekszenek, énekelni, amit énekelnek, meghajolni vagy letérdelni, ahogy a szertartás előírja. S mindezt a lehető legegyszerűbben, szerényen, föltűnés, tetszenivágyás nélkül. Minden egészen egyszerű, természetes, pompánélküli volt. Nem emlékszem, hogy valaha is láttam volna valamit, ami anynyira keresetlen és természetes lett volna.” — A teljes meggyőződés elnyeréséért a Szentíráshoz fordul. Találomra felüti és ezt olvassa: *Ecce eris tacens*. Íme, hallgatój leszel!

Thomas Merton Vallomásai — mint egyik német ismertetője, Friedrich Hansen-Löwe írja róla —, jellegzetesen amerikai könyv. A filozófiai és teológiai fogalmakat nem csak elvontan közli, de erkölcsi jelentőségükben is értékeli. Az értelemnek és akaratnak, a megismerésnek és az erkölcsnek ezt a valóságban átélt harmóniáját a skolasztikus filozófia hatásának tulajdoníthatjuk, a skolasztika ugyanis még nem ismerte szív és ész, értelem és akarat modern összeütközését. Gilson és Maritain, meg a hitlerizmus-okozta nyugateurópai emigráció munkássága a tudományos és lelki elmélyülés új tűzheleyeit teremtetten meg Amerikában. Szemben a „jelenkori kultúra” fölületes blöff-tanfolyamaival és reklám-kurzusaisal, a tudomány és lelki élet e fókuszai mind nagyobb vonzást gyakorolnak a dezilluzionált nyugati ifjúság elítjére, mely nyugtalanul keresi a választ az élet értelmének és az ember hivatásának kérdésére. Ennek a típusnak a képviselőjét látja Friedrich Hansen-Löwe Thomas Mertonban is.

LEIBNIZ

Leibniz az a filozófus, akit halála után is jóval érdemén alul méltattak; nemcsak a tömegek előtt, hanem még a filozófusok között is aránylag kevésbé népszerű. Születése háromszázadik évfordulója alkalmából sem ün-

nepelték őt érdemének megfelelően. Mi az oka annak, hogy ezt a páratlan zsenit félreismerték, aki Aristoteles óta nem csupán a legnagyobb polihisztor volt, hanem talán a legmélyebb gondolkodó is?

Azt hiszem, hogy ennek egy tárgyi és egy eszmei oka van. A tárgyi oka az, hogy Leibniz írásai szétszórta jelentek meg, rendszere apró gondolat-szilánkokból, kisebb értekezésekből, levelezésekből, följegyzésekből forrott egybe. Főműve a „*Nouveaux Essais sur l'entendement humain*” csak halála után vagy ötven évvel jelent meg s akkor már, mikor a filozófiában a szenzualista áramlatok uralkodtak, nem gyakorolhatta azt a hatást, amit korábban tett volna.

A másik ok Leibniz filozófiájának sajátos természetében rejlik. Nagyjából kétféle gondolkodó van: Az egyik váratlan, új utat tör, megdöbbentő igazságokat fedez föl — a másik a mindenkiben zavarosan benne élő sejtéseket mondja ki világosan. Az első típus, mint gondolkodási irány eredeti — a második, aki többnyire ad hoc, alkalmi gondolkodó, mint gondolkodási alkat az. Leibniz az utóbbi csoportba tartozik. A legtöbb emberre természetesen jobban hat a gondolkodók előbbi típusa, — de én vallom, hogy voltaképpen az utóbbi típus a jelentékenyebb. Leibniz gondolkodása erősen reflektáló jellegű, műveit többnyire az alkalom szülte: a „*Nouveaux Essais sur l'entendement humain*”-t Locke hasonló című műve, a *Théodicée*-t pedig Pierre Bayle-nek, az igen eszes deistának, a keresztény dogmákat ért ellenvetései változták ki. A reflektáló jellegű gondolkodó általában másodlagosnak tűnik; megtörtént, hogy egyesek Leibnizet még életében komplátornak tartották. Pedig Leibniz zsenialitása éppen abban a módban nyilvánult meg, ahogyan a különböző, sőt sokszor egymással ellentétes filozófiai rendszerek igazság-elemeit egybekovácsolta. „Ez a rendszer — írja a „*Nouveaux Essais*”-ben — egyesíteni látszik Platont Demokritossal, Aristotelest Descartes-al, a skolasztikusokat a modern gondolkodókkal, a teológiát és az erkölcsant az észet.” „Leibniz összeegyeztető természet” — írja Windelband. És, bár rendszere tökéletesen világos, nem tartozik azok közé a gondolkodók kö-

zé, akiknek gondolatai egyetlen durva formulában kifejezhetők; hihetetlenül árnyalatos, pókhálószerű finomsággal szőtt érvelései — melyek úgy hatnak, mint egy mikroszkópikus fénykép — olyan elmélyedést követelnek, melyre nem sokan képesek. Úgy gondoljuk, hogy ez is egyik oka viszonylagos népszerűtlenségének.

Leibniz metafizikájára leginkább Aristoteles hatott és középpontjában az erő fogalma áll. Amíg Descartes dualizmusa merev válaszfalat vont anyag és szellem közé; az anyag lényegét a kiterjedésben, a szellemet pedig a gondolkodásban találta meg; Spinoza pedig a világot egyetlen szubsztancia modulusainak tekintette — addig Leibniz az erőben, az energiában fedezte föl a szubsztancia végső mivoltát. A mindenséget végtelen számú szubsztanciák, individuális, lelkes öntevékeny hatóerők, a monaszok alkotják. Ezeknek a monaszoknak alapfunkciója a képzet, melynek világossági foka a létezők hierarchiája szerint különböző. Az anyagnak képzeteiről nincs tudomása, az anyagban a lélek alszik, a növényben a lélek álmodik, az állatban már érez, az emberben érez és tud, tökéletesen világos képzetei pedig egyedül a legfőbb monasznak, Istennek vannak. A mindenségnek ebben az értelmezésében eltűnik Descartes merev dualizmusa, mely különben is alkalmatlan volt arra, hogy a test és a lélek kapcsolatát kielégítően megmagyarázza.

Minden monasz az egész világ tükrépe, de a monaszok nem közlekedhetnek egymással, „a monasznak nincs ablaka”, — hanem közöttük előre megállapított összhang, *harmonia praestabilita* uralkodik. *Harmonia praestabilita* szabályozza a test és a lélek viszonyát is; ezek úgy viszonylanak egymáshoz, mint két óra, melyek oly ügyesen vannak szerkesztve, hogy tökéletesen egyformán járnak, anélkül, hogy egymásra hatnának. A lélek mindig gondolkodik, gondolkodás nélküli állapot a lélek számára éppoly lehetetlen, aminthogy az anyag nem lehet abszolút nyugalom-

ban. „Minden szubsztancia — írja Leibniz a „*Nouveaux Essais*“-ben — amely egyszer tevékenységben van, mindig abban lesz, mert minden benyomás megmarad benne s csupán más új benyomásokkal keveredik össze. „A léleknek egyszerre végtelen sok kis, észrevehetetlen nem-tudatos vagy félig tudatos képzete van. („*Petites perceptions.*”)

Nem nehéz észrevenni, hogy Leibniz ezekkel a gondolataival micsoda távlatot nyitott a lélektan számára. Korában ő látta meg először a lelki életnek azt a „folyam-jellegét”, melyet a mai lélektan is vall; a lélek állandó mozgásban van, a képzetek benne szünetlenül keverednek és módosítják egymást. A lelki életnek ezt a szemléletét az asszociációs lélektan sokáig háttérbeszorította s csak a XIX. század végén újította fel Bergson. A „*petites perceptions*” fogalmának bevezetésével pedig Leibniz nem kevesebbet tett, minthogy a tudattalan fogalmát megalapozta, bár a tudattalan freudi fogalma sokban eltér a Leibniz jelölté utól.

Egyébként alig van a tudománynak oly ága, melyet Leibniz ne termékenyített volna meg, s melyben nézeteit — legalább főbb vonásaiban — ne látnók igazolva. Mint tudjuk, a matematikában nevéhez fűződik az infinitzimális számítás, a gondolkodásnak ez a csodálatos forradalma, melyet Newtontól függetlenül és vele csaknem egyidőben fedezett föl. A mai fizika felfogásáról sem járt nagyon messze, mikor az anyag lényegét az erőben, az energiában látta; a biológiában a vitalista irányzat köszönhet neki egyetmást az összehasonlító nyelvtudomány gondolatának is lökést adott, mikor kimondotta, hogy a népek eredetére és múltjára semmi sem derít jobban világosságot, mint a nyelvek összehasonlító tanulmányozása. Több kisebb találmány is Leibniztól ered: például a számológép, mellyel már nemcsak összeadni, hanem szorozni és osztani is lehetett.

Vannak gondolkodók, akiknek a sokoldalúság ártalmára van, szellemü-

ket szétszórja. Leibniznél más a helyzet, mivel ő minden tudományban metafizikájának, a dinamikus individualista-pluralista spiritualizmusnak, a központi gondolatát érvényesítette; pozitív felfedezései mintegy igazolták filozófiáját. Vajjon pusztán véletlen lenne-e, hogy a „végtelen kicsi” fogalma Leibniz matematikájában és lélektanában, illetve filozófiájában, oly fontos szerepet játszik? (Egyrészt az infinitzimális számítás végtelen kicsi mennyiségei — másrészt a lélek végtelen kicsi, észrevehetetlen képzetei, a „*petites perceptions.*”)

Leibniz szellemének kincsei közül sok még ma is kiaknázatlanul hever — más nézeteit pedig kísérletesen igazolva látjuk; egy-egy odavetett megjegyzésében felfedezések rejlenek. „A bolygók tömegei a napban voltak benne s onnan szakadtak ki” — írja az 1710-ben megjelent *Théodicée*-ben jóval a Kant—Laplace elmélet előtt. Ugyanott olvashatjuk: „Az élőlények alakja preformálva van a csírákban”.

Ebben a művében, a *Théodicée*-ben azt az ismert tételét fejtí ki, melyet Voltaire, az egyébként nagyszerű *Candide*-jában, oly végzetesen félreértett, hogy „ez a világ a legjobb az összes lehető világok között”. Pierre Baylenek felel arra az örök kérdésre, hogy „Ha Isten végtelenül jó és hatalmas, akkor honnan van mégis a rossz a világban?” Leibniz a problémát sokott gazdag és meggyőző argumentumaival oldja meg.

Másik fontos munkája a számtalan problémát fölvető „*Nouveaux Essais sur l'entendement humain*”, (melyet sajnos oly kevesen olvastak) Locke-al polemizál. A mű dialógusokban íródott; ez a forma megfelelően Leibniz vitázó jellegű gondolkodásának is, mely a legkisebb felmerülhető ellenvetést is számításba vette. A vita egyik sarkalatos pontja a velünk született eszmék kérdése. Locke tagadta, hogy lennének velünk született eszmék, szírinte ismereteink egyedüli forrása az érzékek révén a tapasztalat. Ezzel szemben Leibniz azt állította, hogy egyes eszmék, mint a matematikai,

geometriai és erkölcsi fogalmak igen velünk születettek, ezek mint diszpozíciók kezdetől fogva bennünk vannak. „Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu” — mondotta Locke. Amihez Leibniz hozzátette: *nisi ipse intellectus*.

Legyünk bármilyen filozófiai állásponton, akkor is csodálnunk kell Leibnizben a gondolatok mélységét és precizitását, érveinek bőségét és arnyalatosságát, lojális vitatkozási módszerét és mindenütt jelenlevő etikai magatartását. Hasonlítsuk össze a korabeli filozófusokkal, Locke-al, Spinozával, Hobbes-al: s akkor úgy találjuk, hogy ezeknek tárgyi tudásban, a látóköri szélességében és gondolati potenciájában magasán fölötté áll. Bármilyen nyúlt hozzá, biztos intuícióval tapintott a probléma velejére; az a benyomásunk, hogy eszméi benne kezdetől fogva, azt mondhatnók „érzéki-
leg” készen voltak és később szédületes tárgyi tudása lehetővé tette, hogy ezeket az eszméket világos formába öntse. „Minden monasz az egész világ tükrörképe”. De ügylátszik az ő lelke sokkal élesebben tükrözte a világot, mint a „többi monasz”.

Pascal megkülönbözteti a szellem „geometriai” és „finom” típusát. Leibniz ezt a két típust egyesítette magában. Tökéletes francia stílusában összeolvad a mértani pontosság a költői színességgel: az éles megkülönböztetések, a konkrét példák és metaforák, az irodalmi vonatkozások, a történelmi anekdoták és kuriózumok, a mérész, de megalapozott utópiák és az elmesség kedvelésével. Nagyon tévednénk, ha Leibnizben valamilyen merev, „szakállas” filozófust látnánk: minden precizitása mellett közérthető, „emberi”: írásai érzelmi légkört sugároznak. Ha összevetjük például Kant-al — akire egyébként, főként Wolf közvetítésével hatott —, Kant mennyivel „szakszerűbb” és egyben homályosabb! S úgy vélem, hogy a kanti problematika több kérdése Leibniz filozófiájában — legalább potenciálisan — meg van oldva. Leibniz német volt, de semmi sem volt benne a német

szellem belső hasadásából, nyugtalan kavargásából (nem véletlen, hogy fő műveit franciául írta), bipolaris, feloldhatatlan ellentéttekkel tusakodó jellegéből; élet és szellem antinomiája — ellentétben a későbbi német gondolkodókkal — nála még nem jelenkezik.

De — kérdezhetik — mennyiben aktuális ma Leibniz? Még ha — feleljük — Leibniz közvetlen tételei, filozófiai és tudományos nézetei meghaladottak lennének is, — akkor is aktuális célkitűzéseiben és módszerében. Az egyetemességre, mind a tudományok, mind az élet, valamint a tudományok és az élet egymasközi egységére való törekvés vezette Leibnizet. A logikában Aristoteles logikáját újította fel és fejlesztette tovább s a logika és a matematika abszolút bizonyosságát akarta érvényesíteni a kevésbé bizonyosnak látszó tudományokban is: az erkölcsstanban, a jogtudományban és a filozófiában. A „scientia generalis”, egy nemzetközi tudósnyelv lebegett szeme előtt, egy általános enciklopédia, mely hivatva lett volna az ismeretekből minden tévedést és félreértést kiküszöbölni. Lehet, hogy ez a terv a tudományok mai fejlettségére alkalmazva kissé túlmerésnek látszik, — de szándéka, mikor mind a tudományok, mind a gyakorlati élet sokféle jelenségei egység felé törnek, ma is aktuális. Leibniz nemcsak a filozófia, hanem az élet egyéb területein is „összeegyeztető természet” volt. A haladás gondolata, később a XVIII. században a filozófia szenzualista áramlatához kapcsolódott. De Leibniz működése arról tanuskodik, hogy néha az idealista racionalizmus is képviselhette a haladást; Leibnizet a világbéke, a vallási türelem és más haladó eszmék hevítették. Fiatalkorában diplomáciai küldetésben Párizsban járt, XIV. Lajos törekedett németországi és hollandiai háborúitól eltéríteni — sajnos, sikertelenül. Később Bossuet-val levelezést folytatott a katolikus és a protestáns Egyház egyesítéséről. Általában alig volt korának számottevő tudósa és államférfia, akivel ne állott volna kapcsolatban.

S főként időszerű tudományos módszer: a tapasztalat által állandóan ellenőrzött racionalizmus; racionalizmus, melyet a kísérletek, számtalan tény egybevetése s a legkisebb részlet el nem hanyagolása támaszt alá. „Omnia percepi atque in anima mea peregi” — idézi összefogó nagy művében, a „Nouveaux Essais”-ben Vergiliust.

„A tapasztalat azt jelenti az értelemnek, mint a bizonyítás a számtani műveletnek” — írja, egy a tudományok fejlődéséről szóló tanulmányában.

Ebben a rövid cikkben persze csak nagyon hiányosan és vázlatosan ismertethetjük Leibnizet. Még várat magára a gondolkodó, aki majd méltán jellemzi nagyságát.

Kosztolányi Ádám

SZENT JEROMOS UTÓDA AZ ATOMKORSZAKBAN

A szentek között csak egy volt, akit kortársai némi érzékenységgel vádoltak: Szent Jeromos, a Vulgata fordítója. Tény az, hogy amióta a világ áll, a fordítókat soha sem méltányolták eléggé, hát még ha a Szentírás fordításáról volt szó, amikor a szövegűség tekintetében egészen különleges követelményekkel lépnek fel és a művet szigorú bizottság vizsgálja felül! Csoda-e akkor, ha Szent Jeromos késői utódja, Ronald Knox angliai katolikus püspök napjainkban megjelent bibliafordítása körül olyan nagy vihar kerekedett, hogy a püspök külön könyvben válaszol támadóinak és védi a maga igazát.* A vihar érthető, mert Knox valóban forradalmi tettet vitt végbe, amikor modern nyelvre ültette át a teljes Szentírást, az angliai katolikusok tudniillik négyszáz év óta ugyanazt a standardizált bibliát használták: a Douay-féle fordítást, amelyet Challoner püspök a XVIII. században „modernizált”. Minthogy azonban Angliában a hagyomány szerint a Szentírást mindig a kétszáz év előtti nyelvre kell lefordítani, Douay angolsága nem Shakespeare koráé — az túlságosan modern lett volna! —, hanem jóval archaikusabb. Nagybritanniában négyszáz év óta a Douay-Challoner fordítást tartották a jó angol próza mintaképének és a Vulgata szöszerinti fordításából született mesterkélts héber-latin-angol idióma, amit „bibliai angolság”-nak hívnak, rányomta bélyegét a hétköznapi nyelvre

is. Érthető tehát bizonyos konzervatív körök megrökönyödése a Knox-féle biblia fölött, amely a mai élő angol nyelven szólaltatja meg Szent Pált és az Ószövetségben is csak az okvetlenül szükséges, diszkrét archaizmusokkal él. Magánolvasmányának még csak megjárja — mondják, — de elképzelhetetlen, hogy a megszokott, megszentelt kifejezések helyett ezeket az újakat használják a liturgiában vagy a prédikációban. Mire Knox humorosan megjegyzi, hogy éppen az a cél, hogy a biblia magánolvasmánnyá váljék és a katolikusok ne csak a szentbeszédéből és a liturgiából ismerjék a Szentírást egy-egy töredékét. Az angol katolikus bibliabizottság, melyben helyet foglalt Knox ellenfele, Mr. Bird is, aki „dignified” stílusban lefordította a zsolnárokat, nagyvonalúan elfogadta az új szöveget, miután Knox indítványára előbb egy próbakiadást engedélyezett, amelyhez hozzászólt az egész angol közönség. Nagybritannia knoxistákra és antiknoxistákra bomlott, de végül is a *Nilil Obstat*-tal ellátott, elegáns bibliapapíron nyomott zsebkiadás elindult diadalútjára, és könnyen lehet, hogy korunk egyik best-sellere lesz. Nem szokatlan látvány, hogy a londoni buszban vagy földalattin egy szerelő, gépirókisasszony vagy egyetemi hallgató előhúzza zsebéből a „kis knoxot”, hogy Dávid király zsolnárait vagy az Apokalipszist olvassa.

A Knox körüli viták elvi szempontból is rendkívül tanulságosak és nemcsak a hívőket és hivatásos bibliafordítókat érdekelhetik, hanem mindenkit,

* Ronald Knox: *On Englishing the Bible*. (Burns Oates, London, 1949.)

aki fordítással foglalkozik, ezért szerencsés gondolat volt Knox püspök bibliafordításról írt nyolc esszéjét könyvalakban is kiadni. A kis könyv, amelyben Ronald Knox francia szellemességgel fűszerezett angol humorral válaszol támadóinak, — nem utolsó sorban a konkurrens Mr. Bird-nek — nagyon élvezetes olvasmány. A könyv részben a műfordítás műhelytitkait tárja fel, részben a bibliafordítás speciális nehézségeivel foglalkozik.

A fordítás alapelveit három pontban foglalja össze: a fordítás legyen hű, érthető és — olvasható. Többször hivatkozik Hilaire Bellocnak a fordításról írt tanulmányára, amelynek elveit magáévá teszi. A fordító legelső kötelessége — mondja —, hogy mielőtt az átültetéshez fogna, leül és azon töpreng, mit is akart mondani az eredeti szöveg szerzője. De ez még nem elég — teszi hozzá Knox, — azt is ki kell derítenie, hogy miért akarta mondani, amit mondott, mert különben a fordító nem tudja, mit kell a szövegből kiemelnie. Ezután a következő kérdést teszi fel magának: azt, amit ez az idegen szerző saját nyelvén mondott, hogy kellene az én anyanyelvemen kifejezni? Knox püspök szerint egyébként a fordítónak tulajdonképpen csak egy tanácsot lehet adni, és az is negatív: mindent csinálhat, csak szóról-szóra ne fordítsen, mert az okvetlenül rosszra vezet, sőt a hatás sokszor egyenesen komikus. (A szellemes püspök maga is elszórakozik: azzal, hogy bizonyos mondatokat szóról-szóra fordít le idegen nyelvre.) Ronald Knox egyébként vállalja a vádat, amit számtalanszor a fejéhez vágtak: hogy túl szabadon bánik a szöveggel, olykor hozzátész, máskor körülírásokkal él, egyszerűen magyaráz és nem fordít. De vajon van-e fordításban is érezhető legyen. A fordítóknak egész anyagát jól át kell tekinte-

A továbbiakban a következő tanácsot adja: nem elég egy-egy mondat pontos értelmét visszaadni, hanem ügyelni kell arra is, hogy a fonál, amely a szövegen végigvonul, a fordításban is érezhető legyen. A fordítóknak egész anyagát jól át kell tekinte-

nie, azért jobb, ha a Szentírást nem bizottság, hanem egy ember fordítja. A bizottság ugyanis előre megállapodik, hogy ezt és ezt a szót mindig így és így kell fordítani, ami Knox szerint nagyon helytelen, mert ugyanaz a szó különböző helyeken mást és mást jelent, s a szavak nem nemzetközi fizetőeszközök, amelyeknek értéke változatlan. Ami az eredeti szöveg ritmusát és zenéjét illeti, azt csak bizonyos fokig lehet visszaadni, annak is simunia kell az anyanyelv természetéhez. Az eredeti interpunkcióhoz nem lehet és nem is kell ragaszkodni.

Az elsorolt elvek még irodalmi műfordítás terén is elég merészek, hát még ha bibliafordításról van szó! Az eddigi angol fordítás félfenken ragaszkodott a szöveghez, és a Douay-biblia élvezhetőség szempontjából nem esett messze a diákok által használt „puskától”, amely Vergilius vagy Cicero szerinti fordítását adja. Knox ironikusan megjegyzi, hogy a Szentírás-fordítás célja nem az, hogy segítségével a Vulgátából megtanuljunk latinul. Az Egyház napjainkban egyre sürgeti a Szentírás olvasását, de vajjon hány katolikus olvasta el a teljes bibliát „magánszorgalomból”? A püspök olyan fordítást akart adni, amelyet úgy olvasnak el, mint egy eredetileg angolul írott könyvet és nem egy szakemberek számára készült tanulmányt. Mikor a fordításhoz fogott, igyekezett efelejteni minden eddigi angol bibliaszöveget és úgy olvasni a Szentírást, mintha először látná. Az eredmény nem is maradt el: kritikusi ugyancsak megtámadták, hogy miért „változtatott” annyit az „eredeti” szövegen; mintha az volna a jó fordító, aki ennél többet plagizál Douay—Challoner-szövegből! Szemére hányták, miért nyúl hozzá a régi, megszentelt formulákhoz, pedig Knox a liturgiába átment formulákat, vagy olyan szövegeket, mint a hegyibeszéd, Krisztus hét szava a Keresztfán, stb. érintetlenül hagyta, bármilyen rosszul fordította is őket annak idején Douay. Egyébként — teszi hozzá a püspök, — ha az angol katolikusokat a bibliaszövegekből levizsgáztatnák, nagyon ke-

vesen tudnák betéve, „a régi, megszentelt formulákat!” (Ezzel kapcsolatban lehetne arról is vitatkozni, hogy mi helyesebb: ragaszkodni a sztereotip, tehát lélektelenné vált formulákhoz, vagy pedig új formába öltöztetve új oldalról világítani meg az ismert igazságot.)

Arra a kérdésre, hogy az Újszövetségben miért nem archaizál (egyes kritikusok szerint egyenesen „zsurnalisztikai stílust” használ), Knox azt válaszolja, hogy az archaizálás ma nem hat, a műgótika és a prerafaelizmus száz év óta kiment a divatból. Ő arra törekedett, hogy az olvasó azt képzelje, huszadik századi szöveget olvas: nyelve egyébként nem kimondottan „modern”, inkább időtlen angol nyelv. (De vajjon van-e időtlen nyelv?) Az újságíróstílus vádjára azt feleli, hogy ennek is megvan az előnye: az újságíró megéri a nyelv tendenciáit, ezért a zsurnalisztastílus a jövő csiráit rejti magában, tehát aki a mai zsurnalisztika nyelvén ír, legalább száz évvel tovább lesz olvasható. Knox azonban semmi esetre sem helyesli az amerikai bibliafordításokat, amelyek az Ószövetséget, például a Genézist, a legmagabb nyelvre ültetik át, ami bizonyos ironikus színezetet lop a szövegbe. Így például az angyalt következtessen hírnöknek, „messenger”-nek fordítják, ami a messenger-boy-ra emlékezteti az embert. Humorosan idézi a derék amerikai fordítót, aki Eleazar-ral kapcsolatban, amidőn az Izsák számára Mezopotámiában feleséget keres, *successful trip*-ről beszél; ez a kifejezés teljesen helytelen — mondja Knox, — mert egy repülőgépből kiszálló sanfranciskói businessman üzleti útjára gondolunk, nem pedig Krisztus előtt hat évszázaddal szokásos teveháton való utazásra.

A Szentírás fordításánál nemcsak a régies vagy nemrégies nyelv használata probléma, — amit Knox aránylag könnyen megoldott, — hanem a szöveg-hűség követelménye, ami szinte legyőzhetetlen akadályokat gördít a fordító elé. Ahogyan a Szentatyá is megállapította, a mai fordítónak elsősorban a Vulgátát kell szem előtt tartania. De a Vulgata szintén fordítás, a Septua-

guinta nevű görög szöveg latin fordítása. A Vulgata is homályos olykor, mert Szent Jeromos sem mindig találta fején a szöveget és latin kifejezései nem mindig megfelelőek. Ezért tanácsos a görög szöveget is tekintetbe venni, — mondja Knox. Növeli a nehézségeket, hogy a Szentírás íróinak anyanyelve arámi volt, a görögöt pedig csak úgy beszéltek, mint valami eszperantót, tehát az eredeti gondolat három nyelv rétegén áthatolva, sokszor olyan sugártörést szenved, hogy rekonstruálása nem kis gondot okoz. Ehhez járulnak még a stílári nehézségek: a kereszténység első századaiban a teológiai terminológia még csak kialakulóban van, akkor még olyan szavak, mint *hit*, *kegyelem*, stb. nem voltak számos zsinat, egyháztanító és enciklika által kicsiszolt *terminus technikusok*; a fordító sohasem tudja, mikor kell azokat a mai, szorosán vett teológiai értelemben, vagy a régebbi, tág, népies értelemben használni. Külön nehézség a sok zsidó idióma, amelyeknek színét és erejét a görög és latin változat már erősen le-tompította, és értelmét homályossá tette, bizonyos zsidó gesztusok és szokások előttünk teljesen ismeretlenek, és mai európai nyelven legfeljebb körülírással fejezhetők ki.

De a legnagyobb nehézség a próféta fordítása, akik tudvalevőleg extázisban beszéltek, ez az állapot pedig a közérthetőséget nem segíti elő. A kortársak mindenesetre előnyösebb helyzetben voltak, mint mi, mert ismerték a körülményeket, amelyek között a jövendölések elhangzottak. Knox az ószövetségi szöveg áttüzetésénél még arra is törekszik, hogy áttessék rajta az újszövetségi értelem, ami a korabeliek számára ismeretlen volt, ezért esik kísértésbe, hogy a lélek vagy ige szót naqyvetűvel írja.

Knox püspök munkája kétségkívül áttörő munka volt, de alaposan el is végezte; a *nonum prematur in annum elvét* komolyan véve, kilenc évig dolgozott rajta. Amit egy-egy szó jelentése fölötti tőprengéséről feljegyez, rendkívül tanulságos minden műfordító számára. Ilyen szó a *justus*, amelyet

a legtöbb bibliafordítás minden alkalommal igaz-nak ad vissza. Knox szerint mást értettek rajta a zsidók, mint a keresztények: az Ószövetségben *justus* az az ember, akinek dolga Istennel kapcsolatban rendben van, vagyis aki tartja a vallási törvényeket és szer-tartásokat stb. Így pl. a farizeusok *justus*-nak akarnak látszani, vagyis olyan embereknek, akik Istennel rendben vannak. A keresztények szájában viszont a *justus* szó megigazult embert jelent. Amikor Pilátus Krisztusra azt mondja, hogy *justus*, akkor ártatlant ért rajta. A kémeek, akiket a papi fejedelmek Krisztus megfigyelésére küldtek, magukat *justus*-nak, vagyis tisztességeseknek tetteik. Herodész Keresztelő Szent Jánosról azt mondja, hogy esőt küld jókra (*justi*) és rosszakra (itt tehát a *justus* jót jelent). Amikor a Szentírás Szent Józsefet *justus*-nak nevezi, tisztességes embert ért alatta. Zakariás és felesége, Simeon, Arimatheai József szintén *justus*, ami ezúttal prófétaiké-pességű embert jelent. A végítéletnél *justus* az, aki Isten jobbjára kerül, vagyis akit Isten elfogadott. Hasonlóan sokféle értelemben használja a Szentírás a *justitia* szót.

Számos zsidó idioma helytelen értelmezése is homályossá, sőt bántóvá teheti a bibliaszöveget; erre Krox például hozza fel a kánai mennyegző jelenetét: amikor Szűz Mária figyelmezteti Jézust, hogy a násznépnek nincs bora, mire az Údvözítő, a legtöbb bibliafordító szerint, kissé nyersen azt feleli: „Mi közöm nekem és neked, ó asszony.” A zsidó nyelvhasználatban Knox szerint Jézus válasza annyit jelent, hogy „hagyj magamra, asszony”. A *bünös* szó a zsidóknál sokszor pogány római-t jelentett, tehát lehetséges, hogy Krisztus nem „a publikánusokkal és bünö-

sökkel” étkezett, hanem publikánusokkal és pogány rómaiakkal.

Az Ószövetséget eredetileg is héber nyelven írták, tehát itt nem zavarja az értelmet közbeiktatott idegen nyelv, a fordító szerepe azonban itt sem könnyebb, tekintve, hogy színes keleti nyelvről van szó. Minthogy a zsol-tárok költői művek is, szözszerinti fordításuk Knox szerint barbárság. A zsol-tárok modern nyelvre való átültetése természetesen nem jelentheti azok profanizálását, amire Knox a francia Reuss-fordításból idéz egy kirivó példát: az egyébként tudós francia fordító a „*Nigra sum, sed formosa*”-t így ültei át: „Je suis brunette, mais je suis jolie”, mialta a zsolárt egy slágerdal színvonalára süllyeszti.

Az élvezhetőség tekintetében, amelyet eddig a legtöbb angol bibliafordító elhanyagolt, Knoxot igazán nem érheti vád. Fordításának szépségét még Bird is elismeri, csak azt hányja szemére, hogy sokszor körülírásokkal él és hozzátesz a szöveghez, amit különben a püspök nem is tagad. (Természetesen csak azt teszi hozzá, ami a szövegbe beleértendő, de a mai olvasó számára homályos.) Egyébként szép ritmusos prózábant írt zsolártfordításai megtalálják a helyes középutat a költői szabadság és a szöveg-hűség, az archaizálás és a modern nyelv között. Ezen a téren is úttörő munkát végzett. Szent Jeromos bizonyára jóakaratóan nézné késői utódja erőfeszítéseit, aki megszívlelte a mesternek a Makkabeusok történetét befejező (és az eredeti görög szövegből hiányzó) mondatát: „*Legentibus, si semper exactus sit sermo non erit gratus*”, ami magyarul körülbelül annyit jelent: „fordíts szabadon, ha azt akard, hogy olvassanak”.

F. K.

DÍJNYERTES FRANCIA REGÉNYEK

A francia irodalmi élet elég mozgalmas volt az elmúlt esztendőben annak ellenére, hogy kimagasló értékű szép-irodalmi mű egy sem akadt az egyébként szép számmal megjelent könyvek között. Viták és véleménykülönbségek

azonban annál inkább akadtak, főképpen a szokásos évvégi díjkiosztások körül.

Az a mű, amely talán a legnagyobb figyelmet keltette és néhány nap előtt az írók ötvenezer frankos nagy-

diját kapta, *Luc Estang*, ismert költő és irodalmi kritikus „*Les Stigmates*” (A megbélyegzettek) című regénye. Mint előtte már annyian — főleg franciák és angolok — Estang is a pápi lélek egyik problémáját boncolja.

Vajon az egyházi rend szentségének felvételére irányuló hosszú előkészület is kitörülhetetlen bélyeget hagy-e a lélekben? Az utatvesztekt pap haláláig viseli-e lelki sebének forradásait? Ezeket a kérdéseket veti fel a regény. Hőse hibás jellemű, kellemetlen és el-lenszenves ember, egy sikertelen pap, Théodore Valentin. Közvetlenül pappá szentelése előtt hagyja ott a szemináriumot, anélkül, hogy cselekedetét kellően meg tudná indokolni. Egyszerűen meghátrál a rá váró hivatás nagysága elől. Ez a belső bukás, elégtelenségének ez a fájó érzése homályos bosszúvágyba csap át. Önmaga helyett Istenre haragszik, tőle akar valamilyen elégtételt kicsikarni. Valentin azonban még vétkeiben is középszerű ember, Rue de Turbigo-i üzleti irodájában — mely egyébként az ő vezetése mellett hamarosan tönkremegy — komoly munka helyett felfedezi, hogy nagyszerű énekes lehetne; de ezt a kísérletét is félbehagyja. Megházasodik, jegyesével hajdani gyóntatója, Lorraine atya adja össze, aki abban reménykedik, hogy ez a házasság egyensúlyba hozza majd volt növendékének a jó és rossz között bukdácsoló értelmét. Hiú reménykedés. Valentin hamar megünja feleségét; lányával, Anne Marie-val nem törődik, újból beleveti magát az érzéki örömköbe. Felesége rövidesen meghal, kislányát anyai nagyszülei veszik gondozásba, Valentin eladja üzleti vállalkozását és Párizs egyik külvárosában keres munkát régi barátjánál, Chamardnál, a gyárosnál. Ezt a kétes jellemű gyárost egyszer kimentette valamiféle piszkos ügyének következményeiből s most óvatosságsal sikerül tőle gyárában állást kapnia. Lakást bérel egy munkások által látogatott szállodában, a Merész Kakasban és ezzel életének egész színterét a nyomorúságos külvárosba helyezi át. Tizenhat hónap eseményét pergeti le az író a hotelhoz

tartozó csapszék és az olcsó szállodai szobák sivár légkörében. A világáros emberi selejtjének jól rajzolt alakjait vonultatja fel: Mme Poujade-ot, a bár tulajdonosnőjét, aki mulya férjét minden aljasságra ráveszi; Rodolphe bácsit és feleségét, Emilienne-t, ezt a furcsa vándorkomédiás házaspárt; fiukat, a tisztességes Antoine-t; a kis Mme Fussy-t, az áruházi elárusítónőt, aki titkon Rodolphe barátja, — és a többieket, csupa elcsúszott, erkölcsileg laza típusát a világvárosok egy bizonyos társadalmi rétegének. Am az író annyit foglalkozik homályos kalandjaikkal, hogy a figyelmet nagyon is elvonja főszereplőinek történetétől. E kétes és tisztátalan figurák között mozog Théodore Valentin kiálló szemével, Buddha-homlokával. Csúnya és mégis vonzó férfi, aki prédikatori zengésű hangjával kicsikarja vonakodó hallgatóinak egyetértését. Ahová beteszi a lábát, leigazza akaratával a többieket. Chamard üzemeiben nélkülözhetetlenné válik, a gyáros bizalmasa lesz, úgy rángatja az embereket, mint bábjátékos a bábuit. A Merész Kakas ivójában megszervezi a sztrájkot, hogy utána, mint a gyár személyzeti osztályvezetőjének, egyszerűen nagyot emelkedjék a tekintélye. Ez az emelkedés azonban nem akadályozza meg abban, hogy a léha Mme Fussynek felhajtója ne legyen. Úzelmeitől még lányának, Anne-Marienne-nak a halála sem tudja eltéríteni. A regény befejezése mégis valamiféle győzelmet biztosít ennek a visszataszító embernek: Antoine-t, akinek jelenléte zavarja őt a fiú anyjával, Emilienne-nel folytatott szerelmi viszonyában, ráveszi, hogy iratkozzék be a Saint-Waudrille-i szemináriumba. Istentől várja, hogy pappá segítse Antoinet, akit ő, Valentin vezetett hozzá miután maga nem akart vagy talán nem tudott azzá lenni.

Ennyi a regény „meséje”. Sötét, helyenként riasztó és visszataszító. Az olvasónak minduntalan arra a Luc Estangra kell gondolnia, aki mint a „La Croix” irodalmi kritikus, nem egyszer hirdette a katolikus író lelkiismereti kötelességét: állásfoglalni a

bűnös világgal szemben. Hányszor vetette fel irodalmi krónikájában a problémát, hogyan lehet és kell összeegyeztetni a társadalom sokszor szemérmetlenül közszemlét tárt bűneinek megmutatását a kötelezettséggel, hogy másokat meg ne botránkoztassunk? Luc Estangnak, a regényírónak, ezt a problémát kellett volna megoldania. Nehéz volna azt mondanunk, hogy ez valóban sikerült is neki. Szemlátomást vigyáz ugyan a kényes jelenetek megírására, nehogy szavaival a megbotránkoztatás határát súrolja. Mégis túlságosan gyakran vezet történetét ilyen buktatók felé. A nagyváros züllöttségét és tökéletes elpogányosodását természetesen a moralista szemével nézi, regényének légköre azonban ettől nem válik élvezhetőbbé.

André Rousseaux a „Les Stigmates”-ról irt tanulmányában a könyv mély igazságát abban a kettősségben látja, amelyben „az ember, aki szembefordult Istennel”, oda van láncolva egy Isten nélküli társadalomhoz. „Ebben a modern világban veszedelmes jelentőségű eredmények jelzik, mivé lett az a természet, ahonnan kiűzték a természetfölöttit.”

A regény mondanivalójának ez az értelmezése érzésünk szerint helytálló. Egy másik neves kritikus, Robert Du Parc viszont az „Études”-ben azt írja: a könyv lényege furcsa és ellenszenves hősének jellemében rejlik. Honnan ered az a varázs, amely ebből a közép-szerű, bűnös, néha egyenesen gyűlöletes emberből kisugárzik, lenyűgözi környezetét és leköti érdeklődésünket? Ki ez a Théodore Valentin, félreisikerült pap-e, akinek vétkeiben valahol mélyen elrejtve ott pislákol még egy szikra elhagyott papi hivatásának szentségéből, vagy csupán romlott ember? Az egyházi férfi nem úikeletű szereplője a francia irodalomnak; Michon-neau kanonok így ír erről az irodalmi típusról: „Ez a jelző: *egyházi*, egyáltalán némi kenetteljességet, kissé ünnepélyes méltóságot, édeskés és lekötőlező modort jelent, különös keverékét a tekintélynek, óvatosságnak, leereszkedő jóindulatnak, félnépszerűségnek és jómodor-

nak.” De éppen mert ez a leírás kissé mindegyikre ráillik, nem kellett volna-e Luc Estangnak elfordulnia a sablónos magatartás leírásától, amely nála már csak sokszorosítást jelent? Valentin síma fellépése, képmutató fecsegése, megvesztegető hangja: mindez olyan, mint egy elcsépejt olajnyomat.

Luc Estang hőséből renegátot formál, aki kitorólhetetlen bélyeget visel. Igaz, a regényíró mindent megtehet teremtő fantáziájának munkájában, mégis kell valami valószínűségnek is lenni alakjaiban. Valentin azt a benyomást kelti az olvasóban, mintha soha nem lett volna komoly hivatása a papi pályára. Persze a hivatás néha egészen különös módokon jelentkezik és kivonja magát az analízis lehetősége alól; különböző, néha ellentétes lélektani formákat ölt és csak tapasztalt gyóntató ismerheti fel jelentkezését; s az értelem sokféle magyarázatot adhat megindokolására; például azt, hogy az illető lelke üdvösségét kívánja biztosítani, szívesen szolgálja Istent, mások lelkét akarja irányítani, és így tovább. De lehetnek a léleknek ennél mélyebb indokai is; az a vágyakozása például, hogy fenntartás nélkül átadhassa magát Istennek; Akivel életében egyszer misztikus találkozása volt. Nincs igazi hivatás e tudatos Isten felé fordulás nélkül.

Théodore Valentin azonban, amilyennek Luc Estang ábrázolja, soha nem találkozott Istennel. A regény négyszáz lapján nincs egyetlen sor, amely egy ilyen találkozásnak legalább a lehetőségére utalna. A hős sívár, emelkedettség nélküli életében egyetlen egyszer sem jelentkezett a misztikus hívás, a földöntúli megbízatás titokzatos megérzése. József, üzletszerű számítás vezette annak idején a szemináriumba, pappásztenelősének napján pedig mélyen szunnyadó jobbik énjé volt az, aki az ünnepélyes díszben pompázó székes-egyházból, megdöbönt püspökének színe elől, gyóntatójának kétségbeesésére kiützte a templomból. Am ebben a jelenetben is mintha hamis romantika rejtőznék. Az életben az ilyen elhatározások korábban és nem az utolsó pilla-

natban születnek, halkabban és nem ilyen drámai szinpadiasággal nyilatkoznak meg.

Valószínűtlen Valentin lelkiatyjának, Lorrain páternek szerepe is. Ne vette volna észre azt, ami az olvasó előtt már a regény elején világos: hogy Valentin nem papnak való? Még ha el is bújt szemináriumi életének külsőségei mögé, a tapasztalt gyóntatónak meg kellett volna látnia, hogy ezt a lelket nem érintette meg az elhivatás kegyelme. Lorrain atyát később utól is éri az önvád és szemrehányásokat tesz magának, amiért a habozó növendéket a papi pálya felé irányította.

A szemináriumból kilépő Valentin bizonyos sántáni vonásai a bűnök egész sorára jelölik ki: „Mialatt Párizs felé robogott vele a vonat, azt gondolta: Isten elfordult tőlem; de megmaradnak számomra az emberek. Ebben nem vagyok keresett, hanem új hivatást. A fontos az volt, hogy kitöltse a lelkében tátongó ürességet és benépesítse a csendet. A kisziklott pap most már a teremtményeknek akarta szentelni magát Isten helyett, de más okból, mint saját üdvösségének eléréséért. Nem mondott le az emberek meghódításáról, csak más eszközökkel, más célok érdekében akarta véghezvinni.”

Az életpálya hirtelen és gyökeres megváltoztatása valóban felédzhet lelki válságot. Valentinnél külön jellemek is elveszítették már ilyenkor egyensúlyukat és beletévedtek valamiféle hamis vétkesség iszapiába. Ilven lelki krízis megjelenítése valóban komoly téma lehet az író kezében. Luc Estang azonban úgy állítja be Valentin, mint reneget, akit a végzetserű bosszúállás vágya vezet. A regény szövege is alátámasztja ezt a hatást, mikor így jellemzi őt: „Volt szeminarista, aki már közvetlenül felszentelés előtt állott, akinek fején ott marad a kenet — *tu es sacerdos in aeternum* — és megcsalt hivatásának kitörölhetetlen béléve.” Holott az írónak nem szabadna elfelejtenie, hogy az Egyház a szemináriumokat és noviciátusokat nemcsak tanulmányi előkészületnek, hanem próbaidőnek is szánja. Helytelen, sőt lényeges

hiba tehát ilyen súlyos ítéletet kimondani azokra, akik felszenteltetésük előtt levetették reverendájukat. Inkább szerencsés fordulat, ha azok, akik papi hivatásuknak nem tudnának becsülettel megfelelni, még idejében megválnak attól.

Valentin kísérlete az első perctől kezdve bukásra volt ítélve. Ennek végső okát hosszú évek múlva kislánya adja meg, amikor azt mondja apjáról: „Nagyon szerencsétlen... Hogy miért? Mert nem szeret senkit.” Akinek pedig ennyire üres és kisziklott a lelke, okosan teszi, ha felhagy az olyan hivatással, melyben az odaadás a legfőbb követelmény.

*

A számtalan kisebb-nagyobb jelentőségű francia irodalmi díj között kétségtelenül a *Goncourt-díj* a legtekintélyesebb. Mióta Edmond Goncourt megalapította akadémiaját, annak tagjai évről-évre alapos megfontolások után döntik el, kinek és melyik műnek ítéljék oda a kitüntető díjat, noha a *Goncourt-díjas* mű ennek ellenére sem tükrözi mindig híven a kortársak irodalmi kultúráját és ízlését.

Az 1949. évi díjosztás jellemző példája annak, amikor részben nyíltan, részben a kulisszák mögött összezsapnak az ellentétes vélemények. A *Goncourt-akadémisták* közül ugyan csak egy — mint később kiderült Roland Dorjelés, a „*Croix de Bois*” (Fakeeszt) írója — szavazott nyolc tagtársának jelöltje, *Robert Merle* ellen, irodalmi körök azonban még most is vitatkoznak afölött, vajjon Merle briliánsan dramatizált élményregénye — mondhatnók regénnyé szélesített riportja — a „*Week-end à Zuydcoote*” (Hétvége Zuydcoote-ban), vagy inkább *Louis Guilloux* „*Jeu de Patience*” (Türelemjáték) című valóban kiváló regénye érdemelte-e meg a francia irodalmi díjak hierarchiájában előkelő helyen álló *Goncourt-díjat*. Vannak, akik *Robert Merle* művét, a *Düinkirchen* előtti és utáni apokaliptikus idők eseményeinek emlékét tartják többre, mivel lenyűgözően élményszerű és igaz. Mások kifogásolják megírásában a

minden és mindenki iránti tiszteletlenséget; mert akár a háború halottjairól, akár egy asszony becsületéről van szó, Merle egyforma frivolással beszél róla. Sokan vannak azután, főképpen az írók között, akik Guilloux hatalmas, nyolcszazalapos regényét magasan az előbbi fölé helyezik. Kétségtelen, hogy Guilleoux könyve (mint e kitűnő író valamennyi regénye) nem könnyű olvasmány, a szakértők szerint viszont vitathatatlanul az év „nagy” regénye, s ezért a legkitüntetőbb díj illette volna meg, nem pedig a *Théophraste-Renaudet*-féle, amellyel siettek legalább „vígasszándíjat” szerezni számára.

Robert Kemp, korunk egyik legtekintélyesebb francia kritikus a „*Les Nouvelles Litteraires*” decemberi számában egyébként meglehetősen élesen bírálja az akadémisták működését: „A Goncourt-díj bírálóbizottsága — írja, — sokat ad kiterjedt befolyására. Azt akarja, hogy megkoszorúzott írónak mentől szélesebb olvasóköre legyen és műveik a legszerényebb könyvtárócskákba is eljussanak, hirdetve a díjkiosztó akadémia nevét. Ezért idegenkednek a nehezebb mondanivalójú és súlyú, valamint a drágább könyvektől.” Bármint legyen is a dolog, Merle könyve a best-seller listára került és valószínűleg gazdaggá teszi majd íróját, a Lycée Pasteur tanárát.

A már említett Roland Dorogelés regénye, a „*Croix de Bois*” szintén háborús regény, de még az első világ-háborúból. Érdekes összehasonlítani vele húsz évvel „fiatalabb” társát, Merle művét. Míg Dorogelés regénye realiztikus és alakjait a katonák szokott nyers modorában beszélteti, addig Merle már a verizmusa csap át és szereplőinek párbeszédeit jóval zsirosabbá teszi annál, semhogy könnyedén meg lehetne emésztani. Óriási a különbség a két regény katonáinak szelleme között is. 1914—18-ban is felismerték a háború értelmetlenségét, de tisztességes gondolkozásuk visszatartotta őket attól, hogy az ellenséggel külön játszámába kezdjenek. Teljesítik hát a kötelességüket, folytatják a háborút és **becsülettel** folytatják. Merle francia ka-

tonáiból viszont már húsz esztendő pesszimizmusa és csalódása beszél. Semmiben sem hisznek, legkevésbé pedig abban, hogy egy háború, bármi-lyen háború, bárki által megindított, bárki ellen folyó háború jogos lehessen. Minden hiábavaló és értelmetlen. A halál is. Sokszor mintha Sartre és és Franz Kafka szelleme lengene a könyv lapjai fölött.

A *Femina*-díjat *Mme Maria Le Hardouin* „*La Dame de Coeur*” (A szív-dáma) című regénye kapta. Aki már olvasott olyan nőíró, aki biztos szemmel meglátott, erőteljes vonásokkal megrajzolt valóságos emberi vagy társadalmi problémákról írt könyvet, annak bajos Maria La Hardouin valószínűtlen fordulatairól és elromantizált alakjairól jót mondania. Nem is beszélve arról, mennyire időszerűtlennek érezzük a főúri kastélyok dűsgazdag dámáinak és a szerelemről hol meggyógyuló, hol elhalálozó vérszegény leánykáinak történetét.

Gilbert Sigaux „*Les chiens enragés*” (Veszett kutyák) című regényének is meglehetősen erőltetett a témája. Az a feltevése, hogy Franciaország egy diktátor uralma alá kerül és három forradalmár küzd a zarnokság ellen. Lelkiismeretükre hallgató bátor emberek szerepeltetése az író becsületére válik, minden egyéb azonban, amiről ír, és ahogyan ír, ugyancsak messzire esik a valóságtól. Nyilván a könyvnek ez a hiányossága okozta, hogy a *Szövetségközi-díj* bírálóbizottsága csak egy tucatszor megismételt szavazás után tudott többséget felmutatni Sigaux könyve javára.

Ha visszagondolunk az egy év előtt díjazott francia irodalmi alkotásokra, megnyugvással állapíthatjuk meg, hogy a tavaly még többségükben erőszakkal, vérrel, halállal és szexuális problémákkal foglalkozó regényeket másféle kérdésekkel foglalkozók váltották fel. Egyedül a Goncourt-díjas Robert Merle maradt ezen a vonalon. A többiek számára az életnek igenis van értelme és célja, érdemes küzdeni és hinni benne, s ez már magábanvéve is biztató jel a francia regény jövőjét illetően. *H. A.*

NECCHI CSODÁTLAN ÉLETE

Húsz esztendő még az egyén életében sem túlságosan hosszú idő. Semmikép sem olyan hosszú, hogy magunkhoz minden tekintetben közel ne érezzük a húsz évvel ezelőtt elhunyt Ludovico Necchi-t, aki a katolikus emberszeretet és tudományosság egyik legnemesebb képviselője volt. Hogy szenttéavatási pere miként áll, nem tudók megmondani. Bizonyos azonban, hogy szenttéavatására már három esztendővel halála után, 1933-ban megtették az első lépést saját egyetemi tanártársai, tisztelő barátai és az általa kezelt betegek száza. A ferences Gemelli atya, a milánói katolikus egyetem nagyhírű alapítója és ma is rektora, aki megtérését köszönheti Necchinek, úgy nyilatkozott róla, hogy ő a *modern kor laikus apostolainak eszménye*. Gondolkodásban és műveltségben, magatartásban és cselekvésben egyaránt.

Ludovico Necchi 1876-ban született Milanóban. Apja hitetlen volt, anyja pedig egyenesen azon dolgozott, hogy kiírta fia szívéből a hitet, amelyet két szerető nagynénje ültetett el és ápolt éveken át. Az olasz állami iskolák szelleme sem volt kedvező a vallásos fejlődésre. Gemelli, aki osztálytársa volt Necchinek a parini liceumban, előadja, hogy a történelmet, ezt a talán legfontosabb tárgyat, egy hitehagyott szerzetes tanította, aki nem mellőzött semmit, ami árnyat vethet az Égyházra. A bölcselet tanára tervszerűen próbált növendékei lelkében minden hitet lerombolni. Az irodalom tanítására is az „antiklerikalizmus” nyomta rá bélyegét. Az a hét esztendő azonban, ameddig Necchinek a parini liceumban kellett maradnia, termékeny visszahatást is szült lelkében. „Amikor keserűen kellett ráébrednem arra — írja később, — hogy mindaz, amit vallási dolgokban tanultam, itt csak nevetség tárgya és élcek középpontja, parancsoló kötelességemnek éreztem, hogy *mindennel tisztába jöjjek*.” *Mindennel tisztába jönni!* Értékes és megszívlelendő szavak,

amelyeket Necchi egész életének mottójává tett meg. Innen a tudásvágy hallatlan felfokozódása, a lázas tanulás és olvasás, amely kiterjedt a hittudományra és az egyháztörténelemre is.

Necchit hajlamai a bölcselet és a történelem s különösen az irodalom felé terelték. Lelki vezetője, *Mattiusi* jezsuita atya azonban, aki szenvedélyesen átérezte a kor igazi szükségletét, arra buzdította az ifjút, hogy szentelje tehetségét a természettudományok művelésére. Így iratkozott be Mecchi 1896-ban a páviai egyetem orvosi karára, ahol a professzorok nyíltan hirdették, hogy nem hisznek lélekben, még kevésbé Istenben, mert semmi sem létezik, ami nem esik bele az adatok, a tények és a kísérletek egyedül lehetséges rendjébe. Necchi azonban csak annál szorgalmasabban tanult és képezte magát. Szellemi vezetője lett katolikus diaktársainak, akikkel együtt a gyakorlati kereszténységet is ápolta. Rendszeresen időt szakított arra, hogy mint a Szent Vince-konferencia tagja, látogassa a nyomortanyákat, gyógyítsa a szegény betegeket, pénzt és élelmszert gyűjtjön nekik s a vigasztalás és reménység szavait intézze hozzájuk.

Naplójába akkoriban azt írta: „A szeretet szent parancs, keresztény kötelesség, amelynek hirdetésébe akkor sem szabad belefáradnunk, ha nem hallgatnak reánk. A szelíd Jézus még erre is példát adott.”

Huszonhat éves korában, 1902-ben kapta meg Necchi orvosi oklevelét. Felmerült benne a kérdés, hátha mégis a papi pályára lenne hivatva. De többnapos felkigyakorlat után arra a döntésre jutott, hogy neki a közönséges és rendes életformát kell választania, amelyben a keresztény ember hasonlóképpen megszentelődhetik, mert a kötelesség, bármilyen természetű is a megszentelődés eszköze. „Végeredményben — nyugtatta meg őt *Mattiusi*,

— a jót és a kötelességet nem monopolizálhatják a papok és szerzetesek. Annyira igaz ez, hogy az orvosok és betegápolók lekalább hatvan szent patrónust számlálnak a paradicsomban.“

*

Még önkéntesi éve alatt meghívást kapott Necchi a svájci Fribourg katolikus egyetemen felállítandó anatómiai tanszékre. Elfogadta, de haladékot kért, hogy kellőképpen felkészülhessen a reá váró nagy feladatra. Tanulmányainak kiegészítésére Berlinbe utazott, ahol reggeltől estig dolgozott az egyetem bonctani intézetében. A még nem is harminc éves fiatalember óriási erőfeszítéseket tett, hogy teljesen ura legyen az anatómiának, de egyre több aggodalma támadt. Felfogása az egyetemi tanár hivatásáról annyira emelkedett volt, hogy hosszú tuskodás után lemondott a tanszékről.

Visszatért Milanóba, ahol orvosi gyakorlatba kezdett. 1905-ben megnősült. Felesége, még mint menyasszony, megkérdezte egyszer tőle: mit tart a legnagyobb bűnnek? „Az önimádást“, — felelte Necchi. Mi tenné a legboldogtalanabbá? „Ha másoknak szenvedést okoznék.“ S a vágya? „Béke az otthon falai között s kis küzdelem a tűzhelyen kívül — a jóért.“ Nászút helyett Lourdesba zárandokolt el a fiatal pár. A házasságból három gyermek született, új kötelességeket hárítva Necchire.

„Gyöngéségnek és vétkes elnézések nélkül kell a gyermekek javát munkálnom — írta naplójába —, főként lelkük javát, mert arra születtek is, hogy tisztán a természet rendjében éljenek, a kegyelem, amelyet a kereszttségben nyertek, a természetfölötti rendbe emelte őket.“ Az édesapa legfőbb feladata Necchi szerint annak megmutatása, hogy miként szentelhetik meg a munkát, az örömet és a szenvedést. „A vallás nem lehet olyan gondolati tevékenység s olyan cselekedet, amely egyszerűen más működési körök szélén helyezkedik el s amelynek nincs kapcsolata az egész családi élettel. Ellenkezően, a vallásnak kell áthatnia és

megszabnia az egész családi élet ütemét. Szükséges, hogy a keresztény család a katolicizmus igazságát lássa minden kérdés gyökerében és mélységében. Heyles, ha a gyermekeket előkészítjük az életre. De az is szükséges, hogy gondolataikat ráirányítsuk azokra a legnagyobb problémákra, amelyeknek megoldását függ az emberi élet jelentősége és minden értéke.“

*

Amikor Egyházának vezetői arra felszólították, vállalta Necchi a közéleti kötelességeket is. Elnöke lett a többi között az olasz katolikus népszövetségnek és az Actio Catholica egyházmegyei szervezetének. Világnezei és poitikai ellenfelei is úsztelettel hallgatták. Mikor ennek titkát kérdezték őt, ezt felelte: „Fegyelmezet: idegekkel és nyugodt lélekkel meg kell várni, míg a többiek kibeszélték magukat. Azután, mi helyt lehetséges, szót kell kérnünk. Kezdjük mindjárt a megtámadhatatlan elvek és alapigazságok leszögezésével, majd pedig ezekből vonjuk le szigorúan a következtetéseket. Hatásuk alól senkitem térhet ki.“

Az orvosi, kórházi és közéleti elfogaltságnak megleti az a haszna, hogy Necchi még legszakyszerűbb írásaiban sem elvont. Különben is meg volt győződve arról, hogy a tudomány minden önállósága mellett sem öncél, hiszen az emberi és nem vethet fel semmi olyan nagy problémát, amely végeredményben ne birna vallási érdekekkel, előbb-utóbb neütköznék rá valamely természetfölötti igazságra s így az egész kereszténységre, mint dogmára, erkölcsre és életformára, amelyben az emberi lét egyedül nyer magyarázatot.

Amikor Gemelli megszervezte Milonóban a katolikus szabadegyetemet, Necchi a leíró lélektan előadását vállalta, mint azét a tudományét, amelyet a pozitívizmus leginkább próbált felhasználni az embernek Istentől való eltávolítására. Ebből a szabadegyetemből nőtt ki az első világháború után a milánói Szent Szív egyetem, amelyen Necchi átvette a biológiai tanszékét. „Az igazi tudomány — mondta nem

nem egyszer hallgatóinak — bizonyossággal Istenhez vezet. Semmisen logikusabb s igazabb ennél. Abban a tárgyilagos konstrukcióban, amelyet az emberi értelem felfedez a világmindenségben, az egész természet Istennek, az alkotónak kezényomat tükrözi s így az ő természete: es javilatkoztatását szolgálja. Ebben az értelemben az igazi tudomány, akár mély tartalmánál, akár végső célserűségénél fogva *szent jelleggel* bír.”

A tudománynak ezt a szent jellegét kell átéreznie a keresztény orvosnak is. „Amikor odamegy a beteg ágyához — oktatta Necchi hallgatóit, — egészítse ki az értelmet a megérzéssel, a tudást a szereettel, a foglalkozást a hivatással. Esnélkül az orvos csak mesterember. Az orvosi hivatás azonban nemcsak szent, hanem megszentelő is, mert az orvos mindabban a fájdalomban, amely tőle enyhülést és vigasztalást vár, a keresztben függő Isten szenvedéseinek halvány mását látja meg. Különösen a fogyatékos öntudatú, szerencsétlen teremtések és a gyógyíthatatlan betegek gyötrődései viszik közelebb a keresztény orvost a keresztrefeszített Úr misztikumához. Ezeknek szenvedése ugyanis olyan probléma, amely kielégíthetően csak akkor oldható meg, ha tekintőnket felemeljük a vigasztaló kereszthez, amely egyedül tud értéket adni a fájdalomnak. A keresztény orvos, ha így közeledik ezekhez a gyógyíthatatlanokhoz, nemcsak önmagának lelkét szenteli meg, hanem a fájdalmat még e betegek számára is termékenyené teheti lelkiében, olykor pedig még fizikumuknak is javára fordíthatja.”

Maga Necchi elsősorban azokkal a

betegekkel foglalkozott, akiket a társadalom általában elhanyagol: az öröklött gyengeelméjűekkel és a fogyatékos képességűekkel. Tudományos publikációt nem kevesebb, mint 2180 ilyen gyermekre vonatkozó vizsgálatairól adnak számot. A tanuvallomások változatos sorra emeli ki, hogy mosolygó és bátorító nyugalommal, vigasztaló együttérzéssel, elnézéssel és szeretettel kezelte ezeket a szerencsétleneket. Egyik kis beteget mondta róla: „Végre találtam egy papát.”

„Kész vagyok akár rákban is meghalni — mondotta egykor Necchi egyik barátjának —, kész vagyok, mert a test legnagyobb fájdalmai megszentelték Krisztus testében.” S amit akkor szinte megérezett, *valósággá* vált. De nem szólt róla senkinek. Még négy nappal halála előtt is megtartotta egyetemi előadásait és 27 beteget látott el.

„A római katolikus apostoli Szentegyházban halok meg — olvassuk végrendeletében —, a legteljesebb hűségben és engedelmességben a pápa iránt. Megbocsátást kérek mindazoktól, akiket megbántottam, s megbocsátok mindazoknak, akik engem bántottak meg. Feajánlom Istennek életemet s elfogadom kezéből a halált mindazokkal a körülményekkel, amelyek kísérik. Kérem Istent, hogy abban a pillanatban teljesen megbánhassam bűnemet és tökéletesen belenyugodjam legszentebb akaratába.”

Sírjának márványtábláján ma a név alatt egyetlen cím van: „Ferencs harmadrendi”. S oda van vésva a kérés úgy, amint végrendeletében meghagyta: „Imádkoztatok lelkéért!”

Felelős szerkesztő és kiadó: *Sik Sándor.*

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL

Sik Sándor: **A szépség útjai Istenhez**

*

Papp Imre: **A munkára hivatott ember**

*

Szörényi Andor: **Ősszüleink története**

*

Füzesséry Katalin: **Balzac**

*

Balanyi György: **Magyarok Rómában 1500-ban**

*

Rónay György: **Szalézi Szent Ferenc**

*

Pénzes Balduin: **Suhard bíboros utolsó üzenete**

*

Jean Danielou: **A kereszténység és a történelem**

*

Zemplén György: **Krisztus a mában**

*

Radó Polikárp: **A XI. századi Magyarország**

*

Ijjas Antal: **Keresztes Szent János**

*

Fáj Attila: **Descartes**

BERLITZ NYELVISKOLA

Angol, francia, német, orosz, spanyol, török
nyelvtanfolyamok

BUDAPEST
V.,
Vörösmarty-
tér 3. l.

ÜVEG

CSISZOLÓ

*Ludányi
István*

TÜKÖR

KÉSZÍTŐ

Budapest, VIII., Práter-u. 63. Telefon: 135-060

Láb- és kézizzadást teljesen megszünteti

a Moinár-féle SUDORAN. - Ára 4-80 Ft.

NAGY DROGÉRIA Budapest, VIII. kerület, József-körút 19.

Kelyhet, *Ledo Béla* **cibóriumot, szentségtartót** stb. készít és raktáron tart
egyházi műtőös
Budapest, V. b., Semmelweis-u.14

ÓRAJAVÍTÁSOKAT *ismét a régi helyen vállalunk*

HOSER VIKTOR - MÜLLER KÁROLY

Budapest, V. b., Városház-utca 6

ÚJ ORGONÁK építését és mindennemű javítást vállal

RIEGER OTTÓ ORGONAGYÁR

Budapest, XIV., Füredi-utca 41. ————— Telefon: 297-023

PASSIÓK *Nagyheti szertartások*

(Magyar vagy latin) Ára 5 Ft.

Ára füzve 20 Ft.

Bpest, XII., Kiss J. altö.-u. 55. **Magyar Kórus** egyházzenei kiadvállalat

Imakönyvbe való képek, faliképek, olvasók, lelki könyvek, imakönyvek, szobrok, plakettek, rózsafüzér-keresztek, Szeplőtelen Szűz csodásérmek, *skapuláré*-érem aluminiumból és fémből, ajtópajzs papírból és fémből
nagy választékban kaphatók

KORDA R.-T. Könyv- és **Kegyűgykereskedésében:**
Budapest, VIII., Mikszáth Kálmán-tér 4.

MISERUHÁK

SZABÓ GYULA

kegyűgyüzletében

Budapest, IV., Prohászka O.-u. 10

IMAKÖNYVET

képes - meséskönyvet, stb.
papír- és írószert

PAPIRÜZLETBEN

Bpest, V., Veres Pálné-u. 3. T 184-030